

Populärvetenskaplig sammanställning av resultat inom Luleå-kohorten – datum 120303

- **Hammarström A. Ungdomsarbetslöshet och ohälsa. Resultat från en tvåårsuppföljning. Akademisk avhandling, monografi. Solna och Sundbyberg: Karolinska Institutet 1986.**

Den här avhandlingen analyserade betydelsen av arbetslöshet och andra socioekonomiska förhållanden för hälsoutvecklingen från 16 till 18 års ålder. Datan kommer ifrån Luleåkohorten dvs. alla elever som gick i årskurs nio i Luleå kommun år 1981) från 16 och 18 års ålder. Så gott som alla analyserade hälso- och socioekonomiska mått visade ett entydigt mönster – bäst situation förekom bland ungdomar i gymnasiet som ville studera, medan sämst situation förekom bland de ungdomar som hade varit arbetslösa. De som hade fått ungdomspolitiska åtgärder hade lika dåliga förutsättningar från start som de arbetslösa. Men de förbättrade sin hälsa och övriga situation påtagligt under tvåårsperioden. De som studerade men hellre hade velat arbeta försämrade däremot sin hälsa under tvåårsperioden. Sammanfattningsvis visar avhandlingen att ungdomsarbetslöshet ökar risken för psykologiska och psykosomatiska besvär, minskad föreningsaktivitet, ökad användning av alkohol och narkotika liksom ökad sjukvårdsutnyttjande. Unga flickor är jämfört med pojkar mer utsatta för ungdomsarbetslöshet och drabbas även hälsomässigt värre. Att studera vidare i gymnasiet istället för att hellre arbeta hade liknande hälsoeffekter som arbetslöshet, fast mindre uttalade.

- **Hammarström A, Janlert U, Theorell T. Youth unemployment and ill-health: results from a 2-year follow-up study. Soc. Sci. Med.1988;26(10):1025-1033.**

Titel: Ungdomsarbetslöshet och ohälsa, resultat från en 2 års uppföljning.

I den här studien jämför vi resultat från Luleåkohorten (dvs. alla elever som gick i årskurs nio i Luleå kommun år 1981) från 16 och 18 års ålder. Huvudresultaten visar att ungdomsarbetslöshet ökar risken för psykologiska och psykosomatiska besvär, minskad föreningsaktivitet, ökad användning av alkohol och narkotika liksom ökad sjukvårdsutnyttjande. Unga flickor är jämfört med pojkar mer utsatta för ungdomsarbetslöshet och drabbas även hälsomässigt värre. Att studera vidare i gymnasiet istället för att hellre arbeta hade liknande hälsoeffekter som arbetslöshet, fast mindre uttalade.

- **Janlert U, Hammarström A. Alcohol consumption among unemployed youths. Br J Addict 1992;87:703-714.**

- **Titel: Alkoholkonsumtion bland arbetslösa ungdomar: resultat av en tidsföljdsstudie.**

- Studien omfattade alla 1083 elever i Luleåkohorten, där eleverna följdes under fem år. Deltagandet var 97,9 procent. Eleverna fick svara på ett frågeformulär som bl.a. innehöll frågor om alkoholkonsumtion. Bland män fanns det ett positivt samband mellan långvarig arbetslöshet (längre än 20 veckor) och alkoholkonsumtion liksom ökning av alkoholintaget under studiens gång. Detta samband fanns kvar även när man kontrollerat för inkomst och utbildning. För kvinnor fanns det ett positivt samband mellan arbetslöshet och alkoholkonsumtion, men ett negativt samband mellan arbetslöshet och förändring i konsumtionen. När hänsyn togs till att vissa kvinnor fött barn och mängden alkohol som man drack vid studiens början blev sambandet även här positivt. Kvinnlig arbetslöshet tycktes dock inte leda till riktigt hög konsumtion, vilket det gjorde hos vissa män. Arbetslöshet kan alltså vara en riskfaktor för ökad alkoholkonsumtion bland unga människor, särskilt män.
- **Hammarström A. Health consequences of youth unemployment – review from a gender perspective. Soc. Sci. Med. 1994;38(5):699-709.**

Den här artikeln diskuterar förklaringar (i form av teoretiska modeller) till varför arbetslöshet leder till ohälsa. Artikeln ger en översikt av den forskning som är gjord inom området. Sambanden mellan arbetslöshet och ohälsa kan förklaras på två sätt: 1. risken att bli arbetslös är högre bland människor med dålig hälsa jämfört med bland dem med god hälsa. 2. Arbetslöshet i sig försämrar hälsan. Merparten av all forskning har inriktats på de individuella konsekvenserna av arbetslöshet, framförallt på den psykiska hälsan. Men Arbetslöshet visar sig vara en riskfaktor för såväl kroppslig som psykisk ohälsa, för försämrade hälsovanor samt för sociala konsekvenser. Forskningen behöver nu inriktas mot mer kvalitativ metodik i syfte att söka efter djupare mekanismer, medierande faktorer och förklaringsmodeller till det ojämt fördelade hälsotillståndet i samhället, där arbetslöshet har visat sig vara en viktig faktor.

- **Hammarström A, Janlert U. Unemployment and change of tobacco habits. A study from 16 to 21 years of age. Addict. 1994;89:1691-1696.**
Den här studien visade starka samband mellan ungdomsarbetslöshet och ökad rökning från 16 till 21 års ålder bland både flickor och pojkar .
- **Hammarström A. Health consequences of youth unemployment. Public Health 1994; 108, 403-412.**
Studien visar att ungdomsarbetslöshet mellan 16 och 21 år ökar risken för såväl kroppsliga och psykiska symptom liksom rökning och cannabisanvändning bland unga kvinnor och män. Bland män ses också samband mellan arbetslöshet och ökat blodtryck, högre alkoholkonsumtion och ökad kriminalitet.

- **Hammarström A, Janlert U. Nervous and depressive symptoms in a longitudinal study of youth unemployment- selection or exposure? *Journal of Adolescent Health* 1997;20:293-305.**

Studien visar att ju mer arbetslöshet som individer upplever mellan 16 och 21 års ålder, desto mer försämras den psykiska hälsan (mätt som nervösa och depressive symptom). Möjliga förklaringsfaktorer (studerade med kvalitativa metoder) var att långtidsarbetslöshet ledde till brist på självförtroende, självanklagelser, stress, isoleringstendens, brist på kontroll och resignation.

- **Hammarström A, Janlert U. Unemployment and sexual risk taking among adolescents. *Scand. J. Soc. Med.* 1998;25(4):266-270.**

Studien visar att arbetslöshet mellan 16 och 21 års ålder ökar risken för sexuellt risktagande (definierat som att oskyddade samlag) bland unga män. Ju längre tid i arbetslöshet desto högre risktagande bland männen.

- **Novo, M., Hammarström A., Janlert, U. (1999). Does low willingness to respond introduce a bias? - Results from a socio-epidemiological study among young men and women . *Int J Soc Welfare* 8, 155-163.**

Titel: Kan låg vilja att svara på enkäter medföra en bias? – Resultat från en socioepidemiologisk studie bland unga män och kvinnor

Syftet med denna studie var att undersöka om viljan att svara på enkäter kan medföra en bias (dvs. påverkan som leder till systematiskt fel i relation till de verkliga förhållandena) i en befolkningsundersökning samt att studera de socioekonomiska egenskaperna hos de med hög och låg vilja att svara. Två kohorter av sista års elever i grundskolan undersöktes fem år efter att de lämnat skolan, dvs. vid 21 års ålder. Uppgifterna samlades in under lektionstid, genom postade enkäter, telefon- och personliga intervjuer.

Svarsfrekvensen i studierna var förhållandevis högt - cirka 98 % i kohort I, respektive 90 % i kohort II. Det var fler män än kvinnor som var sena respondenter (dvs. svarade på enkäten efter flera påminnelser) eller icke-svarande i båda undersökningar. Långvarig arbetslöshet och låg utbildning bland både män och kvinnor, samt att ha familj bland män, motsvarade låg vilja att svara på en enkät. En högre alkoholkonsumtion - mellan 1,5 (kohort I) och 6,5 gånger (kohort II) – observerades bland dem med lägre vilja att svara. Slutsats från denna studie var att även en låg svarsbortfallet kan introducera en allvarlig bias (systematiskt fel) och ge osäkra resultat i till exempel studier om ungdomsarbetslöshet och alkoholkonsumtion.

- **Hammarström A, Janlert U. Do early unemployment and health status among young men and women affect their possibility of later employment? *Scand J Public Health* 2000;28(1):10-15.**

-

Syftet med studien var att analysera betydelsen av tidig arbetslöshet och hälsotillstånd vid studiens start för möjligheterna att få anställning vid 21 års ålder. En stor andel av dem som var arbetslösa mellan 16 och 18 år (71 % av männen jämfört med 49 % av kvinnorna) var fortsatt arbetslösa vid 21 års ålder. Unga kvinnor (inte män) i arbetsmarknadsåtgärder mellan 16 och 18 års ålder hade lika hög risk för arbetslöshet vid 21 års. Däremot hade hälsotillståndet vid 16 års ålder ingen större påverkan på risken att bli arbetslös vid 21 års ålder.

- **Novo M, Hammarström A, Janlert U. Health hazards of unemployment – only a boom phenomenon? A study of young men and women during times of prosperity and times of recession. *Public Health* 2000;114:25-29.**

Hälsorisker av arbetslöshet – bara ett högkonjunkturfenomen? En studie av unga män och kvinnor under tider av hög- och lågkonjunktur.

Under 1990-talet har det kommit fler studier som diskuterat att hög arbetslöshet i samhället kan vara mindre skadlig för människors hälsa än under tider med låg arbetslöshet. Därför genomfördes denna studie för att jämföra förhållandet mellan hälsa och långtidsarbetslöshet bland unga män och kvinnor, under perioder av hög- respektive och lågkonjunktur. Två grupper av individer från en industristad i norra Sverige intervjuades vid 21 års ålder. Den första gruppen (n= 1083) undersöktes 1986 (högkonjunkturgruppen), den andra (n= 898) undersöktes år 1994 (lågkonjunkturgruppen). Svarefrekvensen var 98% i högkonjunkturgruppen och 90% i lågkonjunkturgruppen. Vi studerade psykiska och somatiska symtom som hälsovariabler.

Ohälsnivåer bland långtidsarbetslösa unga män och kvinnor skiljde sig inte mellan konjunkturgrupperna. Det enda undantaget var för psykiska symptom, som var lägre bland männen i lågkonjunkturgruppen. Individuella, men inte strukturella, arbetslösheten hade ett högt förklaringsvärde för dålig hälsa, i synnerhet psykisk ohälsa. När perioder av högkonjunktur och lågkonjunktur jämfördes mellan varandra var det ingen skillnad på somatiska och psykiska symptom för de som var långtidsarbetslösa. Således verkade lågkonjunktur inte haft någon inverkan på de långtidsarbetslösa hälsa. Däremot såg det ut som om hälsa bland de icke arbetslösa, framför allt kvinnor, blev försämrade under lågkonjunktur.

- **Novo, M., Hammarström A., Janlert, U. (2000). Smoking habits-a question of trend or unemployment? A comparison of young men and women between boom and recession. *Public Health* 114, 460-463.**

Titel: Rökvanor – en fråga om samhällstrend eller arbetslöshet? En jämförelse av unga män och kvinnor i tiderna av hög- och lågkonjunktur.

Under 1990-talet minskade rökning i Sverige samtidigt som arbetslösheten ökade. Om man tittar endast på arbetslöshetsnivåer bland unga (16 – 25 år) och rökning i denna grupp under perioden 1986 – 1996 ser man inte någon sådan trend bland

män – andel rökare var konstant mellan 14 – 17%. Däremot bland kvinnor minskade andelen rökare från 28% till 19% mellan 1998 och 1993 för att sedan börja igen öka till 24% år 1996 samtidigt som arbetslöshetsnivåerna blev relativt höga men stabila. Syftet med denna studie var att analysera sambandet mellan arbetslöshet och rökvanor bland unga män och kvinnor under hög- respektive lågkonjunktur.

Två grupper av sista års elever var tillfrågade fem år efter att de lämnat skolan, vid 21 års ålder, år 1986 (högkonjunktur) och 1994 (lågkonjunktur). I högkonjunkturgruppen ingick 1083 elever, i lågkonjunkturgruppen 898 elever. Svarsfrekvensen var 98 % i högkonjunkturgruppen och 90 % i lågkonjunkturgruppen.

Daglig rökning mättes med hjälp av självadministrerat frågeformulär. Andelen rökare var lägre under lågkonjunkturen (9,7% bland män och 21,9% bland kvinnor) jämfört med högkonjunkturen (19,8% respektive 37,8%). Det var en klar nedgång i andelen rökare med låg utbildningsnivå, och bland kvinnor. Också ekonomiska problem och moderskap var associerade med mer frekvent rökning. Det var inte något statistiskt samband mellan arbetslöshet och snusning. Det var ett klart samband mellan arbetslöshet och rökning, särskilt bland kvinnor och under högkonjunkturen. Resultaten från denna studie visade att rökning vara en fråga om både arbetslöshetsnivåer och tobakstrender i samhället, framför allt bland unga kvinnor.

- **Novo, M. (2000). *Young and unemployed - does the trade cycle matter for health? : a study of young men and women during times of prosperity and times of recession.* Akademisk avhandling vid Umeå universitet.**

Titel: Ung och arbetslös - spelar konjunkturen någon roll för hälsan? – En studie av unga män och kvinnor i tiderna av hög- respektive lågkonjunktur.

Under efterkrigstiden har den svenska arbetsmarknaden präglats av en hög andel av människor i förvärvsarbete samt låg arbetslöshet. I början av 1990-talet började en ny konjunkturcykel, som kännetecknades av en ekonomisk recession och en kraftig ökning av arbetslösheten. Forskning har visat att unga människor är särskilt känsliga för arbetslösheten, eftersom flera kritiska perioder för personlig utveckling förekommer i just denna åldersgrupp. Tidigare forskning har också visat att arbetslösheten orsakar ohälsa. Däremot har studier genomförda i början av 1990-talet ifrågasatt om dessa fynd är relevanta också under en lågkonjunktur.

Syftet med denna avhandling var att analysera om och hur förändringen av konjunkturen påverkar hälsan hos unga arbetslösa män och kvinnor. Studiepopulationen bestod av två grupper som omfattade alla elever i årskurs nio 1981 respektive 1989 i en medelstor svensk industristad (Luleå). De var intervjuade fem år efter avslutad grundskola dvs. vid en ålder av 21 år 1986 (högkonjunkturgruppen, som innehöll 1 083 personer) respektive i 1994 (lågkonjunkturgruppen, med 898 personer). Alla deltagare undersöktes med en omfattande självadministrerat frågeformulär (med

90 frågor om arbetsliv, hälsa och hälsorelaterade vanor, familjesituation och fritid) samt med registerdata. Svarsfrekvensen i högkonjunkturgruppen var 98 % och 10 % i lågkonjunkturgruppen. Det högre bortfallet i lågkonjunkturgruppen, även om det var förhållandevis låg kan ha lett till något underskattat alkoholkonsumtion och dålig psykisk hälsa bland män.

Resultaten från studierna som ingick i avhandlingen visade att det var mer arbetslösa, fler i arbetsmarknadsåtgärder, fler studenter i lågkonjunkturgruppen och färre med anställning i lågkonjunkturgruppen jämfört med högkonjunkturgruppen. Jämfört med de icke arbetslösa hade arbetslösa män och kvinnor mer somatiska och psykiska symptom i såväl högkonjunktur som lågkonjunktur. Generellt skiljde dock sig inte nivåerna av ohälsa mellan konjunkturerna. Under lågkonjunkturen rapporterades sämre hälsa bland studenter, liksom bland kvinnor i arbete och i arbetsmarknadspolitiska program, jämfört med högkonjunkturen.

Det fanns inte heller något självklart samband mellan konjunkturen och hälsorelaterade vanor bland de långtidsarbetslösa. Ett samband mellan längden på arbetslöshet och högre alkoholkonsumtion fanns i högkonjunkturgruppen och även bland kvinnor, dock endast i lågkonjunkturgruppen. Det var ett samband mellan arbetslöshet och högre tobakskonsumtion, särskilt bland kvinnor och under högkonjunkturen. Minskningen av antalet rökare under lågkonjunkturen följde den allmänna minskningen av rökning i samhället som helhet. En starkare positiv selektion (på grund av positiva individuella egenskaper) till arbetsmarknaden bekräftades inte under högkonjunkturen. Negativ selektion, dvs. urval från arbetsmarknaden på grund av individuella egenskaper, fanns bland både män och kvinnor, och i båda konjunkturerna.

Brist på kontroll och höga krav i den aktuella arbetsmarknadssituation, ekonomisk situation, pessimism om framtiden och låga utbildningsnivån var modererande faktorer som negativt påverkar hälsan hos unga män och kvinnor. Den könade arbetsfördelningen diskuterades som en möjlig orsak till den försämrade hälsa bland kvinnor under lågkonjunkturen.

Således verkade konjunkturerna inte ha någon inverkan på hälsan hos unga arbetslösa män och kvinnor – de mådde dåligt oavsett konjunktur. Däremot korrelerade hög arbetslöshet i samhället negativt med hälsan hos i befolkningen som allmänhet och kvinnor i synnerhet.

Novo, M., Hammarström A., Janlert, U. (2001). Do high levels of unemployment influence the health of those who are not unemployed? A gendered comparison of young men and women during boom and recession. *Soc Sci Med* 53, 293-303.

Titel: Påverkar den höga arbetslösheten i samhället hälsa hos dem som inte är arbetslösa? En jämförelse av unga män och kvinnor under högkonjunktur och lågkonjunktur.

Forskning har visat att hälsan bland unga människor, särskilt kvinnor, försämras under lågkonjunktur jämfört med högkonjunktur. Det verkar som om konjunkturen

främst påverkar hälsan hos dem som inte är långtidsarbetslösa. Syftet med denna studie var att analysera sambandet mellan hälsa bland icke-arbetslösa och arbetslösheten i samhället. Två grupper av ungdomar i 21 års ålder undersöktes – en grupp i 1986 (högkonjunkturgruppen, n = 1083) och en under 1994 (lågkonjunkturgruppen, n = 898). Svarefrekvensen var 98% i det första och 90% i den andra gruppen. Båda grupperna undersöktes med ett självadministrerat frågeformulär som innehöll frågor om somatisk och psykisk hälsa, erfarenheter av sysselsättning, arbetslöshet, utbildning och arbetsmarknadspolitiska program.

Unga män och kvinnor rapporterade generellt mer somatiska och psykiska symtom under lågkonjunktur än högkonjunktur. Det enda undantaget var psykiska symptom bland män, som var av samma nivå under båda perioderna. Sämre hälsa under lågkonjunktur återfanns bland kvinnor i arbete och i arbetsmarknadspolitiska program, samt bland både manliga och kvinnliga studenter. Effekterna av arbetslösheten i samhället på ungdomars hälsa tycks vara påverkade av pessimism om framtiden, höga krav i den aktuella arbetsmarknadssituationen och ekonomiska problem. Brist på kontroll över arbetssituationen kan också vara en viktig bidragande faktor till ohälsa bland kvinnor under lågkonjunkturen. Konjunkturen var korrelerad med ohälsa bland kvinnor. Möjliga förklaringar till sämre hälsa bland kvinnor under en lågkonjunktur diskuterades, framför allt den könade arbetsfördelningen.

- **Hammarström A, Janlert U. Early unemployment can contribute to adult health problems – results from a longitudinal study of school-leavers. *Int J Epidemiology and Community health* 2002;56 (8): 624-630.**

Den här artikeln är en 14 års uppföljning av Luleåkohorten med syftet att undersöka långtidseffekterna av arbetslöshet i unga år för hälsotillståndet vid 30 års ålder. Som mått på ungdomsarbetslöshet använde vi mer än ett halvårs sammanlagd tid i arbetslöshet mellan 16 och 21 års ålder.

Resultaten visar att ungdomsarbetslöshet leder till ohälsa i form av ökad rökning liksom psykiska och kroppsliga symptom vid 30 års ålder, även sedan hänsyn tas till tidigare hälsotillstånd, socioekonomiska förhållanden liksom senare erfarenheter av arbetslöshet. Vi drar slutsatsen att ungdomsarbetslöshet är ett omfattande folkhälsoproblem eftersom hälsoeffekterna kvarstår in i vuxen ålder.

- **Hammarström A, Janlert U. Unemployment - an important predictor for future smoking. A 14 year follow-up of school leavers. *Scand J Public Health*. 2003;31(3):229-32.**

I den här artikeln analyserar vi prediktorer för rökning och alkoholkonsumtion i 30 års ålder bland elever i grundskolan. Luleåkohorten följs upp vid 30 års ålder. Den starkaste prediktorn för bristfälliga hälsovanor i 30 års åldern var rökning och alkoholkonsumtion i unga år. Andra prediktorer var låga betyg och ungdomsarbetslöshet. Slutsatsen är att det går att identifiera en riskgrupp i årskurs nio som riskerar dåliga hälsovanor i vuxen ålder.

- **Reine I, Novo M, Hammarström A. Does the association between ill health and unemployment differ between young adults and adults? Results from a 14-year follow-up. Public Health. 2004;118(5):337-45.**

I den här studien jämför vi sambanden mellan arbetslöshet och ohälsa i unga år (vid 21 års ålder) och i ung vuxen ålder (vid 30 års ålder) i Luleåkohorten. Resultaten visar att långtidsarbetslöshet framförallt var förenat med psykisk ohälsa och med rökning i unga år. Slutsatsen är alltså att arbetslöshet verkar vara skadligare för hälsotillståndet i unga år.

- **Khatun M, Ahlgren C, Hammarström A. An epidemiological study of the influence of adolescence and early adulthood factors upon the social class inequity of musculoskeletal pain in young adults. International Journal of Epidemiology 2004;33:1-8.**

Syftet med artikeln var att analysera orsaker till varför muskuloskeletala symtom är vanligast i arbetarklassen. Luleåkohorten användes. Resultaten visar betydelsen av en ansamling av negativa faktorer från 16 till 30 års ålder. Det handlar om såväl negativa förhållanden vid 16 års ålder (låga betyg, föräldrars socioekonomi, rökning och alkoholkonsumtion) liksom fysisk aktivitet i olika åldrar och arbetsmiljöfaktorer vid 30 års ålder.

- **Hammarström A, Janlert U. Health selection in a 14-year follow-up study – a question of gendered discrimination? Soc Sci Med. 2005;61(10);2221-32.**

En central forskningsfråga är om sambanden mellan social klass och hälsa beror på selektion eller exposition, dvs. om sambanden beror på att människor med dålig hälsa hamnar i arbetarklassyrken eller om arbetsmiljön i arbetarklassyrken orsakar försämrad hälsa. Selektion behöver inte bero på att det är fel på individen utan kan bero på diskriminering av människor med dålig hälsa i arbetslivet. Syftet med studien var att analysera hälsoselektion genom att belysa betydelsen av hälsotillstånd i unga år för social position vid 30 års ålder i Luleåkohorten. För flertalet hälsotillstånd fanns ingen hälsoselektion. Endast övervikt bland unga kvinnor var förenat med ökad risk för att hamna i arbetarklassyrken i vuxen ålder. En möjlig förklaring var att dessa unga kvinnor i högre utsträckning än andra upplevde att människor såg ned på dem. Våra resultat tyder på att det finns en könad diskriminering av unga kvinnor med övervikt på arbetsmarknaden. .

- **Novak M, Ahlgren C, Hammarström A. Gender and social class inequity in obesity. The role of behavioural, social and psychosocial factors from adolescence until early adulthood: a prospective cohort study. Int J Obes (Lond). 2006 Jan;30(1):191-200.**

Syftet med den här studien är att analysera vilka sociala, psykosociala och beteendemässiga faktorer från ungdomsåren till ung ålder som kan förklara varför

övervikt vid 30 års ålder är vanligare i lågutbildade jämfört med högutbildade. Orsakerna var delvis olika bland kvinnor och män. Bland män hade lågt föräldrastöd under uppväxten, fysisk inaktivitet och alkoholkonsumtion betydelse. Orsakerna bland kvinnor var menarke, övervikt vid 16 års ålder, fysisk inaktivitet, föräldrars skilsmässa, impopularitet i skolan, brist på kontroll och dålig ekonomi.

- **Hammarström A, Janlert U. An agenda for unemployment research – a challenge for public health. *Int. J. Health Serv* 2005;35(4):765-77.**

En dagordning för arbetslöshetsforskning – en utmaning för folkhälsovetenskapen

Höga arbetslöshetssiffror är en utmaning för både forskare och politiker. Folkhälsoforskningen har en tradition att begränsa sig till beskrivande studier av enskilda arbetslösa, och har i mycket liten utsträckning engagerat sig i förebyggande studier för att se på effekten av olika åtgärder mot arbetslösheten. Artikel ger en översikt hur arbetslöshetsforskningen har utvecklats efter andra världskrigets slut och skisserar hur ett program för arbetslöshetsforskning skulle kunna se ut de kommande åren.

- **Winefield AH, Saebel J, Hammarström A, Janlert U. Predictors of Future Employment Status among Australian and Swedish School-Leavers: Longitudinal data. *International Journal of Psychology* 2005; 40(5):349-356.**

Framtida arbetslöshet bland australiska och svenska grundskoleelever – data från uppföljningsstudier.

Studien bygger på en jämförelse av elever som gått ut grundskolan i Australien och Sverige. Frågan gäller om framtida arbetslöshet kan förutsägas utifrån den information som föreligger när eleverna lämnar skolan. Hypotesen var att förutsägelsen skulle vara säkrare i Sverige där arbetslösheten var låg och sämre i Australien med högre arbetslöshet. Men denna hypotes stämde inte. Förklaringen var sannolikt att trots att arbetslösheten i de båda länderna var ganska olika på nationell nivå, kan nivåerna lokalt vara tämligen likartade. I båda länderna var det studierelaterade variabler som bäst förutsade framtida arbetslöshet: lärarnas bedömning av studieförmåga och elevens uppfattning om man ville fortsätta att studera efter grundskolan.

- **Novak M, Ahlgren C, Hammarström A. Inequalities in smoking: influence of social chain of risks from adolescence to young adulthood, a prospective population-based cohort study. *Int J Behav Med.* 2007;14(3):181-7.**

Syftet med studien var att undersöka orsaker till varför rökning är mer vanligt bland lågutbildade än bland högutbildade i Luleåkohorten. Resultaten visar att rökning i vuxen ålder beror på en ansamling (ackumulering) av socioekonomiska och psykosociala faktorer (såsom föräldrars skilsmässa, dålig

kontakt med föräldrarna, att vara impopulär i skolan) under livet. Program som syftar till att minska rökning bland socialt utsatta ungdomar rekommenderas.

- **Reine I, Novo M, Hammarström A. Does transition from an unstable labour market position to permanent employment protect mental health? Results from a 14-year follow-up of school-leavers. BMC Public Health. 2008 May 13;8:159.**

Flera studier visar att ostabila anställningar (exempelvis tillfälliga anställningar och arbetslöshet) ökar risken för ohälsa. Syftet med studien var att testa hypotesen att övergång från ostabil till fast anställning leder till förbättrad hälsa. 14-årsuppföljningen av Luleåkohorten användes.

Resultaten visar samband mellan förbättrad hälsa och att få fast anställning. Våra fynd tyder således på att det är hälsosamt att få fast anställning, även sedan hänsyn har tagits till störfaktorer.

Janlert, U. and A. Hammarström (2009). Which theory is best? Explanatory models of the relationship between unemployment and health. BMC Public Health 9, 235.

Titel: Vilken teori är bäst. Hur kan man förklara sambandet mellan arbetslöshet och hälsa.

Bakgrund: En rad olika modeller har använts för att förklara sambanden mellan arbetslöshet och nedsatt hälsa. Syftet med den här studien var att testa dessa olika modeller i en realistisk miljö. Metod: En grupp ungdomar (över 1000 personer) följdes från det att de gick ur grundskolan till dess de blev 30 år (dvs. 14 års uppföljning). De fick under uppföljningen upprepade gånger svara på frågor som låg till grund för att konstruera både olika förklaringsmodeller och hälsoutfall. Sju olika modeller identifierades: en ekonomisk modell, två modeller med brist på kontroll, en stressmodell, en modell med socialt stöd, en modell med arbetsengagemang och en modell med latent funktioner dvs. förhållanden i arbetet som inte har med lönen att göra (t.ex. samarbete med andra, tidsstruktur, status etc). Som hälsovariabler användes kroppsliga symptom, depressiva symptom, självskattad hälsa och nervösa besvär. Modellerna testades statistiskt med bl.a. korrelationer och logistisk regression. Resultat: De flesta modeller stämde ganska väl med arbetslöshetsmått men deras förmåga att förklara sambandet mellan arbetslöshet och hälsoutfall varierade. Modellen med latent funktioner hade den högsta förklaringsförmågan, följt av den ekonomiska modellen (att sambandet förklarades av bristande ekonomiska resurser). Modellerna med socialt stöd och kontroll fungerade också relativt bra som förklaringar. Arbetsengagemang och stressmodellen hade den lägsta förklaringsförmågan. Slutsats: Det finns få studier som jämför olika förklaringsmodeller inom området. Att använda olika förklaringsmodeller i samma studie är ovanligt. Det borde vara möjligt att utveckla bättre modeller som bygger på flera förklaringsidéer för att förklara sambanden mellan arbetslöshet och hälsa mer i detalj.

- **Hammarström A, Virtanen P, Janlert U. Are the health consequences of temporary employment worse among low-educated than among high-educated? European Journal of Public Health . In Press.**

Syftet med artikeln är att analysera ifall lågutbildade drabbas värre hälsomässigt än högutbildade av tillfälliga anställningar. Analyserna gjordes i Luleåkohorten mellan 30 och 42 års ålder. Resultaten visar att tillfälliga anställningar försämrade hälsotillståndet (mätt som självskattad hälsa och psykisk stress) mer bland lågutbildade än bland högutbildade. För depressiva besvär fanns ingen skillnad kopplad till utbildningsnivå. Slutsatsen av studien är att tillfälliga anställningar drabbar människor hälsomässigt olika beroende på utbildning.

- **Reine I, Novo M, Hammarström A. Is participation in labour market programmes related to mental health? Results from a 14-year follow-up of the Northern Swedish Cohort. J Public Health 2011 Febr;39:26-34.**

Syftet med studien var att analysera om arbetsmarknadsåtgärder i unga år hade betydelse för hälsotillståndet. Data från Luleåkohorten användes mellan 16 och 30 års ålder. En statistisk metod användes för att ta hänsyn till socioekonomiska skillnader mellan gruppen som fick arbetsmarknadsåtgärder jämfört med gruppen som blev arbetslös. Studien kunde inte påvisa några samband mellan arbetsmarknadsåtgärder och förbättrat hälsotillstånd men pga metodologiska svårigheter måste resultaten betraktas med försiktighet. Mer forskning behövs inom området.

- **Hammarström A, Gustafsson P, Strandh M, Virtanen P, Janlert U. It's no surprise! Men are not more hit than women and men by the health consequences of unemployment in the Northern Swedish Cohort. Scand J Public Health Accepted**

Internationell forskning har sällan analyserat ifall män och kvinnor drabbas olika av arbetslöshetens hälsokonsekvenser. Trots det antar ofta studierna att män drabbas värst eftersom män anses vara familjeförsörjare. Syftet med artikeln var att analysera om män drabbas värre hälsomässigt av arbetslöshet än kvinnor även i ett land (Sverige) med hög förvärvsarbetande kvinnor. Registerdata över arbetslöshet från 40 till 42 års ålder analyserades i Luleåkohorten. Resultaten visar att starka samband mellan arbetslöshet under den senaste treårsperioden och försämrad psykisk hälsa samt ökad rökning bland både kvinnor och män. Sambanden var minst lika starka för kvinnor som för män. Arbetslösheten ledde också till ökad alkoholkonsumtion bland kvinnor och minskat antal tandläkarbesök hos männen. Slutsatsen vi drar är att män inte drabbas värre hälsomässigt än kvinnor i Sverige. Folkhälsovetenskaplig arbetslöshetsforskning kan inte generaliseras mellan länder, utan måste i högre utsträckning ta hänsyn till förvärvsarbetsfrekvensen bland kvinnor och män i olika länder.

- **Gustafsson PE, Janlert U, Theorell T, Hammarstrom A. (2010). Is body size at birth related to circadian salivary cortisol levels in adulthood? Results from a longitudinal cohort study. *BMC Public Health 10*, 346.**

I denna artikel undersökte vi huruvida födelsevikt, med uppgifter hämtade från förlossningsjournaler, var kopplat till stresshormonet kortisol, mätt i saliv, i vuxen ålder. Tidigare forskning har nämligen visat att ens födelsevikt, som bl.a. visar hur näringsförhållandena varit under fosterstadiet, är kopplat till högre blodtryck och hjärt- och kärlsjukdom i vuxen ålder. Detta tros åtminstone delvis kunna förklaras av att biologiska stressreaktioner ”programmeras” om som en följd av svåra förhållanden i fosterstadiet, som t.ex. kan visa sig som låg födelsevikt. Vi fann att både de med ovanligt låg, men även de med ovanligt hög, födelsevikt, hade högre stresshormonnivåer i vuxen ålder, jämfört de med medelhög födelsevikt. Detta intressanta fynd tyder på att höga stresshormoner kan uppkomma senare i livet som en följd av båda ändarna av födelseviktspektrumet. Det är oklart huruvida båda dessa två mönster innebär hälsorisker.

- **Gustafsson PE, Janlert U, Theorell T, Hammarstrom A. (2010). Life-course socioeconomic trajectories and diurnal cortisol regulation in adulthood. *Psychoneuroendocrinology 35*, 613-623.**

I denna studie undersökte vi om föräldrarnas socialgrupp i ungdomen, och ens egna sociala klass senare under livet, är kopplat till högre stresshormoner (kortisol mätt i saliv) i vuxen ålder. Vi fann att de vars föräldrar var arbetare under ungdomen hade högre stresshormonnivåer i vuxen ålder jämfört de från tjänstemannahem, oavsett vilken social klass de själv hade under vuxen ålder. Dessa högre nivåer var särskilt tydliga för den så kallade ”uppvaknanderesponsen” som sker direkt efter uppvaknande hos de flesta människor. Dessa fynd tyder på att sociala förhållanden under uppväxten kan forma biologiska stressreaktioner för lång tid framöver.

- **Gustafsson PE, Janlert U, Theorell T, Westerlund H, Hammarstrom A. (2010). Fetal and life course origins of serum lipids in mid-adulthood: results from a prospective cohort study. *BMC Public Health 10*, 484.**

Både låg födelsevikt och livsvillkor senare under livet har visat sig ha betydelse för hjärt- och kärlsjukdom i vuxen ålder. I denna artikel undersöker vi vad som har mest betydelse för blodfettnivåer i vuxen ålder, som är riskfaktorer för hjärt- och kärlsjukdom. Vi fann att livsvillkor generellt hade större betydelse för blodfettnivåer, medan låg födelsevikt specifikt hade betydelse för triglycerider hos kvinnor. Detta tyder på att, åtminstone för andra blodfetter än triglycerider, så har livsvillkor större betydelse än födelsevikt.

- **Harryson L, Novo M, Hammarström A (2010). Is gender inequality in the domestic sphere associated with psychological distress among women and men? Results from**

the Northern Swedish Cohort. *J Epidemiol Community Health*, doi: 10.1136/jech.2010.109231.

Titel: Finns det något samband mellan ojämställdhet i hemmet och psykiska besvär hos kvinnors och män?

I denna studie undersöker vi om det finns något samband mellan jämställdhet i hemmet och psykiska besvär bland kvinnor och män. För att undersöka detta använde vi oss av enkätfrågor om jämställdhet i parrelationen och obetalt arbete i hemmet. Enkäten innehöll också frågor om deltagarna hade några psykiska besvär. De sammanvägda resultaten visar att ojämställdhet i hemmet har ett samband med psykiska besvär både hos kvinnor och män. Och då har vi tagit hänsyn till tidigare hälsotillstånd, så resultaten kan inte förklaras av att deltagarna mådde sämre från början. Vi har även tagit hänsyn till om de har barn, hur mycket de förvärvsarbetar och vilken typ av arbete de har. Mer specifikt visade resultaten från denna studie att de som upplever sin parrelation som ojämställd har en högre risk att drabbas av psykiska besvär. Kvinnor som har hela ansvaret för hemarbetet har en högre risk för psykiska besvär, medan män som har mindre än halva ansvaret för hemarbetet har en högre risk för psykiska besvär. Jämställdhet i hemmet kan följaktligen vara en viktig bestämningsfaktor för psykiska besvär både för kvinnor och män.

- **Waenerlund, A. K., Virtanen, P., & Hammarström, A. (in press 2011). Is temporary employment related to health status? Analysis of the Northern Swedish Cohort. *Scand J Public Health*, , doi:10.1177/1403494810395821.**

Tillfälliga anställningar är i dag relativt vanligt förekommande. Vi visar nu att tillfälliga anställningar har ett samband med psykiska besvär och allmänt hälsotillstånd. Vi har studerat hälsokonsekvenser genom enkätfrågor och ur ett brett perspektiv med både allmänt hälsotillstånd och psykisk ohälsa. Typ av anställningsform har också studerats med hjälp av enkätfrågor. Resultaten visar att tillfälligt anställda har en högre risk att drabbas av olika former av ohälsa än tillsvidare anställda. Och då har vi tagit hänsyn till tidigare hälsotillstånd så resultaten kan inte förklaras av att de tillfälligt anställda mådde sämre från början och vi har även tagit hänsyn till kön, civilstatus, om de har barn och typ av arbete.

Vi har sett att fler med tillfälliga anställningar upplever en viss risk eller stor risk att de ofrivilligt kommer att bli arbetslösa än de med tillsvidareanställning. Detta kan möjligtvis vara en förklaring till varför fler tillfälligt anställda upplever psykisk ohälsa. Studien visade även att det var mer vanligt förekommande bland de tillfälligt anställda att inte ha en ekonomisk marginal än hos de med tillsvidare anställning. Den ekonomiska marginalen mättes genom fråga om de kunde skaffa fram 15 000kr på en vecka genom exempelvis ett lån eller egna tillgångar.

- **Virtanen P, Janlert U, Hammarström A (2012) Suboptimal health as a predictor of non-permanent employment in middle age: a 12-year follow-up study of the**

Northern Swedish Cohort. In press for International Archives of Occupational and Environmental Health.

Titel: Ohälsa som risk för tillfällig anställning i medelåldern.

Forskning har visat att personer med dålig hälsa har en risk att förlora jobbet och svårt för att hitta ett nytt jobb. I denna studie undersökte vi om det fanns en risk för personer med dålig hälsa att hamna i eller utanför tillfälliganställning. I studien fann vi en selektion till tillfälliga anställningar för flera av de faktorer som kan leda till dålig hälsa. Vår studie visade att det fanns en risk att dålig självskattad hälsa och känslofunktioner kunde leda till en hög ansamling av tillfälliga anställningar bland framförallt kvinnor, men inte i lika hög utsträckning bland män. Rökning visade sig kunna leda till förekomst och ansamling av tillfälliga anställningar bland både kvinnor och män, men inga sådana samband fanns vad det gäller övervikt och alkoholkonsumtion. Denna studie är den första i sitt slag, och vi anser att forskningsfrågan behöver undersökas ytterligare i framtida forskning.

- **Virtanen P, Janlert U, Hammarström A. (2012) Exposure to non-permanent employment and health: analysis of the associations with 12 health indicators. Accepted for Journal of Occupational and Environmental Medicine.**

Titel: Exponering av tillfälliga anställningar och hälsa: en analys av samband mellan 12 hälsoindikatorer.

Syftet med denna studie var att utreda sambanden mellan tillfälliga anställningar och dålig hälsa med olika hälsoutfall. Deltagarna i kohorten delades in i grupper efter vilken utsträckning av tillfälliga anställningar de haft. Jämfört med de som inte haft tillfälliga anställningar, hade de som haft många eller långa tillfälliga anställningar högre risk för psykisk ohälsa. De som hade haft färre eller kortare tillfälliga anställningar hade också högre risk för psykisk ohälsa. Denna studie visar att tillfälliga anställningar kan på lång sikt ha effekter på människors psykiska hälsa. Framtida studier behöver undersöka om sambanden mellan tillfälliga anställningar och psykisk ohälsa är relaterad till faktorer som livsstil eller somatisk hälsa.

- **Virtanen P, Lipiäinen L, Janlert U, Saloniemi A, Hammarström A, Nummi T(2012). Tracks of labour market attachment in early middle age: a trajectory analysis over 12 years. In press for Advances in Life Course Research.**

Titel: Mönster av arbetsmarknadsförankring i tidig medelålder.

Syftet med denna studie var att bidra till forskningen om livsloppet i vuxen ålder i avseende på deltagande i arbetslivet. Olika mönster av arbetsmarknadsförankring definierades med en statistisk metod som är särskild utvecklad för studier som följer grupper över tid (trajectory analysis). Vi fann sex arbetsmarknadsförankring mönster; de som är i permanent anställning (1), i tillfällig anställning (2), utan anställning (3), gått från

tillfällig till permanent anställning (4), gått från permanent till tillfällig anställning (5) och de som kom in arbetslivet och fick permanent anställning vid en relativ hög ålder (6). Att ha en permanent anställning (grupp 1) visade sig vara vanligare för män än för kvinnor. Generellt sett var kopplingen till arbetsmarknaden i studiegruppen som helhet hög, och ökade över tid i vuxen ålder. Denna studie har ett speciellt viktigt bidrag till forskningen genom den statistiska metoden som vi använt (trajectory analysis), vilken vi fann vara en bra analysmetod för att synliggöra olika mönster av arbete genom livet.

- **Hammarström A, Stenlund H, Janlert U. Mechanisms for the social gradient in health - results from a 14-year follow-up of the Northern Sweden Cohort. Public Health. 2011 Sep;125(9):567-76.**

Syftet med denna 14 års uppföljning av Luleåkohorten är att utveckla metoder för att studera orsaker till den ojämlikt fördelade hälsosituation. Hur kommer det sig arbetarklassen har sämre hälsa än medelklassen?

Efter kontroll för föräldrarnas sociala klasstillhörighet och eget hälsotillstånd i årskurs nio kn vi identifiera orsaker till det snedfördelade hälsotillståndet vid 30 års ålder i form av arbetsmarknadssituation (arbetslöshet liksom bland kvinnor även fysiskt tunga lyft), sociala relationer (bland män kopplat till dålig akontakt med pappan och arbetslösa vänner och bland kvinnor kopplat till att vara utsatt för våld), dåliga hälsovanor i unga år liksom ekonomiska svårigheter bland kvinnor. Studien har bidragit med metodutveckling för att studera orsaker till ojämlik hälsa.

- **Hammarström A, Janlert U. Cohort profile: The Northern Swedish Cohort. Int J Epidemiol 2011 Aug 9. [Epub ahead of print]**

Denna artikel är en översikt över hur Luleåkohorten startade, vilken population som ingår, hur datainsamlingen har genomförts, vad har mätts och vilka registerdata ingår, vilket är bortfallet liksom styrkor och svagheter med databasen.

- **Phillips SP, Hammarström A. Relative health effects of education, socioeconomic status and domestic gender inequity in sweden: a cohort study. PLoS One. 2011;6(6):e21722. Epub 2011 Jun 29.**

Folkhälsovetenskaplig forskning har starkt fokus på sociala skillnader i hälsa, kopplat till utbildningsnivå eller klass. Däremot saknas forskning om betydelsen av genus och genusrelationer för folkhälsan. Syftet med den här studien var att jämföra den relativa betydelsen av utbildning jämfört med upplevd jämställdhet i parrelationen för självrapporterad hälsa. Resultaten visar att brist på jämställdhet bland män och låg utbildning bland kvinnor ökar risken för försämrad självskattad hälsa. Alltså behöver bristande jämställdhet i parrelationen uppmärksammas mer i folkhälsoforskningen.

- **Novak M, Ahlgren C, Hammarström A. Social and health related correlates of inter-generational and intra-generational social mobility among Swedish men and women. Public Health. In Press.**

Syftet med studien var att analysera möjliga orsaker bakom rörlighet mellan olika sociala klasser från 16 till 30 års ålder i Luleåkohorten. Resultaten visar att en variabel - att vara omtyckt i skolan – ökade sannolikheten för en klassresa (dvs. att komma från ett arbetarklasshem och själv hamna i medelklassen). Däremot fanns det flera faktorer vid 16 års ålder (dålig ekonomi, låg materiell standard, kortväxthet, dåliga hälsovanor) som ökade risken för att röra sig från högre till lägre sociala klasser. Hälssituationen vid 16 års ålder hade ingen betydelse för dessa olika klassresor..

- **Samuelsson Å, Houkes I, Verdonk P, Hammarström A. Types of employment and their associations with work characteristics and health in Swedish women and men. Scand J Public Health. In Press.**

Syftet med studien är att analysera om typen av anställning är relaterad till arbetsvillkor och hälsosituation vid 42 års ålder, efter kontroll för tidigare hälsotillstånd, och om genus modererar sambanden. Fler män än kvinnor var egna företagare, medan kvinnor dominerade tillfälliga anställningar. Männerna hade högre grad av inflytande över arbetet och mindre utbrändhet. Jämfört med fast anställda har egenföretagare högre kontroll och bättre hälsosituation och männen hade också mer krav och högre stöd. Tillfälligt anställda hade lägre kontroll och sämre hälsotillstånd än fast anställda. Sämre hälsa och utbrändhet var relaterade till sämre arbetsvillkor (höga krav, låg kontroll, lågt stöd). Inflytande över arbetet och typ av anställning har således betydelse för hälsotillståndet.

- **Gustafsson PE, Janlert U, Theorell T, Westerlund H, Hammarström A. (2011). Socioeconomic status over the life course and allostatic load in adulthood: results from the Northern Swedish Cohort. *J Epidemiol Community Health* 65, 986-992.**

Ogynnsamma livsvillkor och stressfyllda livsomständigheter aktiverar många biologiska system, såsom immunförsvaret, stresssystemet, blodtryck mm, i syfte att hjälpa kroppen att hantera utmaningar. I grunden är detta något fördelaktigt, men i längden så leder det till biologiskt slitage, så kallad ”allostatisk belastning”. I denna artikel undersöker vi huruvida ens sociala klass från ungdom till medelåldern är kopplat till mer allostatisk belastning i medelåldern. Vi fann att ju fler tillfällen i livet som arbetare (jämfört med tjänsteman), desto högre allostatisk belastning i medelåldern. Hos män förklarades detta samband till stor del av sämre levnadsvanor (såsom högre alkoholkonsumtion och mindre fysisk aktivitet), men inte hos kvinnor. Kvinnor som kom från arbetarhem hade också högre allostatisk belastning som vuxna.

- **Gustafsson PE, Janlert U, Theorell T, Westerlund H, Hammarström A (2011). Social and Material Adversity from Adolescence to Adulthood and Allostatic Load**

in Middle-Aged Women and Men: Results from the Northern Swedish Cohort.
Annals of Behavioral Medicine DOI: 10.1007/s12160-011-9309-6.

Ogynnsamma livsvillkor och stressfyllda livsomständigheter aktiverar många biologiska system, såsom immunförsvaret, stresssystemet, blodtryck mm, i syfte att hjälpa kroppen att hantera utmaningar. I grunden är detta något fördelaktigt, men i längden så leder det till biologiskt slitage, så kallad "allostatisk belastning". I denna studie undersökte vi om ansamlingen av ogynnsamma livsvillkor från ungdomen till vuxen ålder, såsom arbetslöshet, dålig ekonomi, skilsmässa, och dåligt socialt stöd, var kopplat till allostatisk belastning i vuxen ålder. Vi fann att ju fler belastningar under livsloppet, särskilt de som har att göra med sociala relationer, desto högre allostatisk belastning i medelåldern. Sociala belastningar i övergången till vuxen ålder hade också en egen betydelse.

- **Gustafsson PE, Janlert U, Theorell T, Westerlund H, Hammarström A (2011). The association between long-term accumulation of temporary employment, the cortisol awakening response and circadian cortisol levels. *Psychoneuroendocrinology* doi:10.1016/j.psyneuen.2011.09.011.**

Att ha tillfällig istället för tillsvidare-anställning kan vara en livsomständighet som innebär mer osäkerhet i livet. I denna artikel fann vi att ju längre tid en hade varit tillfälligt anställd under de senaste 12 åren, desto mer rubbad stresshormonbalans (kortisol). Detta kan vara ett tecken på att stresshormoner påverkas av den stress det innebär att vara tillfälligt anställd.

- **Gustafsson, P. E., Persson M, Hammarström A. (2011). Life Course Origins of the Metabolic Syndrome in Middle-Aged Women and Men: The Role of Socioeconomic Status and Metabolic Risk Factors in Adolescence and Early Adulthood. *Ann Epidemiol* 21, 103-110.**

I denna studie undersökte vilka faktorer i ungdomen som hade betydelse för utvecklingen av "metabolt syndrom" i medelåldern. Metabolt syndrom är en anhopning av höga blodfetter, övervikt, högt blodtryck och förstadier till diabetes, och som ökar risken för hjärt- och kärlsjukdomar och för tidig död. Vi fann att för både kvinnor och män hade ens kroppsmassa i ungdomen och ung vuxenålder stor betydelse för utvecklingen av metabolt syndrom. Endast hos kvinnor hade dessutom föräldrarnas socialgrupp i ungdomen stor betydelse för utvecklingen av metabolt syndrom, även när vi tog hänsyn till t.ex. övervikt i ungdomen och ung vuxen ålder, och ens sociala klass och hälsobeteende i vuxen ålder. Detta intressanta fynd kan tyda på att det är något i kvinnor från arbetarhems livsvillkor som bidrar till deras ökade risk för sjuklighet senare i livet.

- **Gustafsson, P. E., M. Persson, Hammarström A. (2011). Socio-economic disadvantage and body mass over the life course in women and men: results from the Northern Swedish Cohort. *Eur J Public Health*, doi: 10.1093/eurpub/ckr061.**

I denna studie undersökte vi vilken betydelse social klass har för BMI (Body Mass Index, ett mått på kroppsmassa). Vi fann att kvinnor som var arbetare hade högre BMI än kvinnor som var tjänstemän, och detta samband verkar gälla från ungdomen till medelåldern. Den mest betydelsefulla faktorn var antal tillfällen arbetarklass, men ens ursprungsklass i ungdomen var också viktigt för kroppsmassa under hela livet upp till medelåldern. Detta förklarades inte av ohälsosamma levnadsvanor. Hos män var sambandet betydligt svagare än hos kvinnor.

- **Virtanen, P., Janlert, U., & Hammarström, A. (in press 2011). Exposure to temporary employment and job insecurity: a longitudinal study of the health effects. *Occup Environ Med*, , doi:10.1136/oem.2010.054890.**

Hälsoeffekter av tillfällig anställning och anställningsotrygghet

Syftet med denna studie var att analysera om kombinationen av olika grad av anställningstrygghet och olika typer av anställning hade någon betydelse för hälsotillståndet. Vi testade om permanent anställning ökade hälsoriskerna av anställningsotrygghet (så kallad violationshypotes) och om hälsoriskerna ökade av anställningsotrygghet (så kallad intensifieringshypotes).

I studien använde vi oss av materialet från Luleåkorten, en populationsgrupp på 1071 individer som till denna studie svarat på enkäter vid 30 och 42 års ålder. Exponering för tillfällig anställning inom det 12-åriga tidsfönstret undersöktes med en arbete-tid matris och mättes genom att summera tiden i halvårsperioder. Exponering för anställningsotrygghet mättes med självupplevt hot om arbetslöshet. Hälsotillståndet vid uppföljningen mättes med optimal vs. ej optimal allmänt hälsotillstånd, sömnkvalitet och med psykologisk ansträngning.

Vi fann att en fjärdedel (26%) av deltagare någon gång haft en tillfällig anställning. Anställningsotrygghetens hälsoeffekter visade sig inte vara större i gruppen som haft en tillfällig anställning jämfört med de som aldrig haft en tillfällig anställning (vi fick alltså inte stöd för violationshypotesen). Denna studie visade att upplevd anställningsotrygghet kan skada hälsan både bland tillsvidareanställda och tillfälligt anställda. Minskningen av anställningsotrygghet skulle kunna vara en viktig åtgärd för att förbättra det arbetsrelaterade välbefinnandet. Strävan till 'flersäkerhet' är viktig, men det är lika viktigt att uppmärksamma att en avsevärd grupp av arbetstagarer med permanent kontrakt lider av anställningsotrygghet.

- **Gustafsson P, Hammarström A. Socioeconomic disadvantage in adolescent women and the metabolic syndrome in mid-adulthood: An examination of pathways of embodiment in the Northern Swedish Cohort. *Soc Sci Med* in Press.**

Vi har i en tidigare artikel visat att vara uppvuxen i ett arbetarhem innebär en större risk att drabbas av metabolt syndrom i vuxen ålder, men att detta samband gäller endast för kvinnor och inte för män. Denna artikel undersöker varför det är

så att just kvinnors hälsa, i form av metabolt syndrom, verkar påverkas mer av sämre socioekonomiska förhållanden under uppväxten. Vi undersöker två möjliga förklaringar av detta samband, som vi ser som en form av ”förkroppsligande” (på engelska: ”embodiment”), det vill säga att sociala omständigheter helt konkret tar sig uttryck i den biologiska kroppen. Den första möjliga förklaringen vi undersöker är att kvinnor från arbetarhem löper en stor risk för sämre livsvillkor under hela livet – jämfört med både män från arbetarhem och kvinnor från tjänstemannahem - och att dessa sämre livsvillkor, som en ”social kedjereaktion” över livet, så småningom bidrar till utvecklingen av metabolt syndrom. Den andra möjliga förklaringen är att kvinnor från arbetarhem kanske föder barn tidigare, och fler barn under livet, och att detta t.ex. leder till att de lättare får övervikt, och i slutändan metabolt syndrom. I våra resultat finner vi stöd för den första men inte den andra förklaringen. Det verkar alltså vara så att just kvinnor som ursprungligen kommer från arbetarhem blir socialt och materiellt förfördelade över livet, och att dessa ojämnliska livsvillkor bidrar till sämre hälsa senare i medelåldern.

- **Waenerlund AK, Gustafsson PE, Virtanen PJ, Hammarström A. Is the core-periphery labour market structure related to perceived health? Findings of the Northern Swedish Cohort BMC Public Health 2011 Dec 27;11(1):956.**

Under senaste decenniet har det blivit mycket vanligare att folk anställs med tidsbegränsade kontrakt. Att ha tillfällig anställning kan innebära mycket otrygghet, och det är en förklaring till varför det i flera studier har visats att de med tillfällig anställning har sämre hälsa än de med tillsvidareanställning. Vad som uppmärksammas mindre är att även tillfälliga anställningar kan vara olika otrygga (t.ex. projektanställning är betydligt tryggare än att vara timanställd), samt att personer kan befinna sig i tillfällig anställning olika länge. Dessa två aspekter av tillfällig anställning fokuserar denna artikel på. Vi finner att kombinationen av mer otrygg tillfällig anställning och tiden i tillfällig anställning, under en 12-årsperiod, är förenad med sämre psykisk och allmän hälsa. Artikeln betonar därmed att det är viktigt att ta hänsyn till hur länge personer är i tillfällig anställning och dessutom vilken grad av tillfällig anställning de har, för att kunna förstå och förhindra ohälsa till följd av ogynnsamma anställningsvillkor.